принциптери интерактивдүү тексттик технологияларды методикалык жактан негиздөө үчүн ылайыктуу база экенин көрсөтөт.

Практикалык жактан алганда, Google Classroom, Google Docs, Padlet, QR-коддор, мультимодалдык материалдар жана AI негизиндеги чат-боттор тексттик тапшырмаларды уюштуруунун кошумча мүмкүнчүлүктөрүн түзөт. Бирок ар бир технология конкреттүү окуу максатына ылайык тандалып, студенттин өз алдынча тилдик ишмердүүлүгүн күчөтүүгө багытталууга тийиш.

Жыйынтыктап айтканда, колледждерде кыргыз тилин окутууда интерактивдүү технологияларды колдонуу окутуунун сапатын арттыруунун, студенттердин активдүүлүгүн жогорулатуунун жана кыргыз тилин заман талабына ылайык үйрөтүүнүн натыйжалуу жолдорунун бири болуп саналат.

Колдонулган адабияттар

1. Чыманов Ж. А. Кыргыз тилин окутуунун теориясы жана практикасы. - Бишкек: Турар, 2009. 488 б.
2. Бекбоев И. Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери. - 3-бас. - Бишкек: Улуу тоолор, 2015. - 384 б. - ISBN 978-9967-13-725-7.
3. Суранова Н. Р. Колледждерде кыргыз тилин окутуунун өзгөчөлүгү//Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары = Известия Кыргызской академии образования. - 2016. № 2 (38). -Б. 43–47.

Рецензент: педагогика илимдеринин доктору, профессор Саттарова А.Т.

УДК 81’243 378.147 811.111’25
DOI 10.58649/1694-9099-2026-3-251-261

Сыдыкбаева Б.Ш.
Жусуп Баласагын атындагы КУУ
Сыдыкбаева Б.Ш.
КНУ имени Жусупа Баласагына
Sydykbaeva B.Sh.
KNU Jusup Balasagyn

ORCID 0009-0007-0427-0349

КОТОРМОЧУ-СТУДЕНТТЕРДИ ОКУТУУДА КОММУНИКАТИВДИК МЕТОДДУ КОЛДОНУУ
ПРИМЕНЕНИЕ КОММУНИКАТИВНОГО МЕТОДА В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРЕВОДЧИКОВ
APPLICATION OF THE COMMUNICATIVE METHOD IN TRAINING STUDENT TRANSLATORS

Кыскача мүнөздөмө: Бул илимий макалада котормочу-студенттерди окутууда коммуникативдик методду практикага багытталган долбоордук метод менен айкалыштырып колдонуу маселеси каралат. Коммуникативдик метод чет тилин өздөштүрүүдө практикалык натыйжаларга жетүүгө, студенттердин тилдик тоскоолдуктарды жеңүүсүнө жана маданияттар аралык баарлашуу жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган. Изилдөөнүн максаты — котормочуларды даярдоо процессинде бул эки методду айкалыштырып колдонуунун натыйжалуулугун илимий жактан негиздөө жана алардын студенттердин тилдик, коммуникативдик жана котормочулук компетенттүүлүктөрүнүн өнүгүшүнө тийгизген таасирин аныктоо. Изилдөөнүн жүрүшүндө эксперименттик жана байкоочу топтор түзүлүп, анкета жана байкоо жүргүзүлүп, алынган маалыматтар талданган. Коммуникативдик-котормо ыкмасы маалыматтык тексттерди блокторго бөлүп окутууга, фразеологиялык бирдиктерди

түшүндүрүүгө, лексикалык жана грамматикалык материалдарды өздөштүрүүгө, ошондой эле жазуу жана оозеки котормону айкалыштырууга шарт түзөт. Изилдөөнүн натыйжалары коммуникативдик жана долбоордук методдорду айкалыштырып колдонуу студенттердин сүйлөө активдүүлүгүнө, котормо көндүмдөрүнө жана окууга болгон мотивациясына оң таасирин тийгизерин көрсөттү. Макалада ошондой эле Кыргызстандагы котормочуларды даярдоонун учурдагы абалы каралып, кесиптик котормочулук көндүмдөрдү калыптандырууда теориялык жана практикалык даярдыкты айкалыштыруунун мааниси белгиленет.

Аннотация: В статье рассматривается применение коммуникативного метода в сочетании с практико-ориентированным проектным методом при обучении студентов-переводчиков. Коммуникативный метод направлен на достижение практических результатов в освоении иностранного языка, преодоление языковых барьеров и развитие навыков межкультурного общения. Цель исследования — научно обосновать эффективность сочетания этих двух методов в процессе подготовки переводчиков и определить их влияние на развитие языковых, коммуникативных и переводческих компетенций студентов. В ходе исследования были сформированы экспериментальная и контрольная группы, проведены анкетирование и наблюдение, проанализированы полученные данные. Коммуникативно-переводной подход позволяет структурировать информационные тексты по блокам, объяснять фразеологические единицы, осваивать лексический и грамматический материал, а также сочетать письменный и устный перевод. Результаты исследования показали, что сочетание коммуникативного и проектного методов положительно влияет на речевую активность студентов, их переводческие навыки и учебную мотивацию. В статье также рассматривается современное состояние подготовки переводчиков в Кыргызстане и подчеркивается важность сочетания теоретической и практической подготовки для формирования профессиональных переводческих навыков.

Abstract: This article examines the use of the communicative method in combination with a practice-oriented project-based method in the training of student translators. The communicative method is aimed at achieving practical outcomes in foreign language acquisition, overcoming language barriers, and developing intercultural communication skills. The purpose of the study is to provide a scientific rationale for the effectiveness of combining these two methods in translator training and to determine their impact on the development of students' linguistic, communicative, and translation competences. The study involved experimental and control groups, and data were collected through surveys and observation and subsequently analyzed. The communicative-translation approach makes it possible to structure informational texts into thematic blocks, explain phraseological units, develop lexical and grammatical knowledge, and combine written and oral translation. The results indicate that combining communicative and project-based methods has a positive effect on students' speaking activity, translation skills, and learning motivation. The article also examines the current state of translator training in Kyrgyzstan and emphasizes the importance of combining theoretical and practical training in developing professional translation skills.

Негизги сөздөр: коммуникативдик метод; долбоордук метод; коммуникативдик компетенттүүлүк; котормочуларды даярдоо; маалыматтык тексттер; маданияттар аралык баарлашуу; котормочулук компетенттүүлүк; жазуу жана оозеки котормо; лингвистикалык даярдык; педагогикалык эксперимент.

Ключевые слова: коммуникативный метод; проектный метод; коммуникативная компетентность; подготовка переводчиков; информационные тексты; межкультурная коммуникация; переводческая компетентность; письменный и устный перевод; лингвистическая подготовка; педагогический эксперимент.

Keywords: communicative method; project-based method; communicative competence; translator training; informational texts; intercultural communication; translation competence; written and oral translation; linguistic training; pedagogical experiment.

Коммуникативдик компетенттүүлүк чет тилин өздөштүрүүдө практикалык натыйжаларга жетишүүгө багытталган. Коммуникативдик метод программанын талаптарын ишке ашыруунун методологиялык стандарттарынын бири болуп саналат. Англис тилин окутуунун тарыхында ар кандай ыкмалар колдонулуп келген. Коммуникативдик ыкма эң кызыктуу жана натыйжалуу методдордун бири болуп саналат, анткени ал коммуникативдик лингвистиканын идеяларына жана маданияттар диалогунда инсанды өнүктүрүү концепциясына негизделген. Алар чет тилин окутуунун түпкү максатын, башкача айтканда, маданияттар аралык баарлашуу аркылуу чет тилинин маданиятын өздөштүрүүнү аныктайт. Бул методдун максаты коммуникативдик практика аркылуу тилдик тоскоолдуктарды жеңүүгө багытталган.

Макаланын максаты — котормочу-студенттерди окутууда коммуникативдик методду практикага багытталган долбоордук метод менен айкалыштырып колдонуунун натыйжалуулугун аныктоо жана анын студенттердин тилдик, коммуникативдик жана кесиптик котормочулук компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүгө тийгизген таасирин илимий негизде изилдөө.

Максатка ылайык төмөнкү милдеттер аныкталды: долбоордук методдун өзгөчөлүктөрүн жана анын практикалык маанисин аныктоо; эки методду айкалыштыруунун натыйжалуулугун текшерүү үчүн эксперименттик топ түзүү; анкета жана байкоо аркылуу алынган маалыматтарды талдоо.

Котормочу-студенттердин кесиптик тилдик даярдыгын өркүндөтүү процесси жана алардын окуу учурундагы коммуникативдик, практикалык-долбоордук ишмердүүлүгү изилдөөнүн объектиси катары каралды.

Өз алдынча предмет катары тилди окутуунун кылымдар бою келе жаткан тарыхы бар. Лингвистиканын, педагогиканын жана психологиялык теориялардын өнүгүшүнүн таасири астында ондогон окутуу ыкмалары иштелип чыккан. Бүгүнкү күндө окумуштуулар чет тилдерди окутуунун төмөнкү ыкмаларын айырмалашат: грамматика-котормо ыкмасы, түз метод, аудиолингвисттик метод, аудиовизуалдык метод, аң-сезимдүү-салыштырма метод, аң-сезимдүү-практикалык метод, оозеки метод, биргелешип окутуу методу, ой жүгүртүү методу, суггестопедиялык метод, коммуникативдик метод ж.б. [1].

Көп жылдык окутуу практикасынын натыйжасында окумуштуулар ар кандай окутуу ыкмалары ар башка багыттарга ээ деген тыянакка келишкен. Бул өз кезегинде ар кандай окутуу ыкмаларын бир дисциплинанын алкагында интеграциялоо тенденциясын пайда кылган жана ал азыркы учурда да тилди окутуу багытында актуалдуу бойдон калууда.

Алсак, грамматика-котормо ыкмасы чет тилдерди окутуунун классикалык ыкмаларынын бири болуп саналат. Бул окутуу ыкмасы XVIII кылымдын аягында иштелип чыккан. Грамматика-котормо ыкмасынын жактоочуларынын айтымында, чет тилин окутуунун максаты чет тилдин түзүлүшүн өздөштүрүү аркылуу логикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү болгон [2]. Бул окутуу ыкмасын колдонууда чет тили грамматикалык эрежелердин жыйындысы катары каралып, тексттин грамматикалык түзүлүшүн изилдөөгө, оозеки жана жазуу кебинин лексикасына, ошондой эле чет тилиндеги баарлашуунун өзгөчөлүктөрүнө басым жасалат.

Чет тилдерин окутуудагы коммуникативдик ыкма — чет тилинде оозеки жана жазуу жүзүндө баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, сөздүк корду кеңейтүүгө, угуу, окуу жана сүйлөө көндүмдөрүн машыктырууга багытталган ыкма. Окутуунун бул элементтери студенттин коммуникативдик көндүмдөрүнүн ар тараптуу өнүгүшүнө өбөлгө түзөт. Бул ыкмага ылайык, мугалим студентти окутуунун үч этабы аркылуу жетектейт: катышуу, окуу жана активдештирүү [3]. Бул этаптардын ар бири белгилүү бир функцияны аткарат. Биринчи, катышуу этабында мугалим студентти изилденип жаткан темага тартат (видео көрүү, талкуу жүргүзүү); экинчи, окуу этабында студент зарыл болгон лексикалык жана грамматикалык материалдар менен таанышат (тема боюнча түшүндүрмөлөрдөн тышкары, «Сөздү тап», «Сүйлөм түз» сыяктуу оюнга негизделген ыкмалар колдонулат); үчүнчү, активдештирүү этабында мугалим студенттин алган билимин практикада колдонууга багытталган көнүгүүлөрдү тандайт.

Бүгүнкү күндө маалыматтык тексттерди которуу практикасы боюнча көптөгөн монографиялар жана окуу китептери төмөнкү бөлүмдөрдөн турат. Алар: жалпы грамматикалык эрежелердин жыйындысы, берилген дискурска мүнөздүү калыптанган сөз айкаштарынын тизмеси, берилген сабактын темасы боюнча тексттердин мисалдары жана грамматикалык эрежелерди жана жаңы сөздөрдү колдонуу көндүмдөрүн машыктырууга багытталган көнүгүүлөрдүн жыйындысы.

Азыркы учурда котормочуларды окутууда жазуу жүзүндөгү тексттерди гана эмес, аудио жана видео материалдарды да которуу иштери жүргүзүлөт. Англис тилиндеги маалыматтык тексттерди которууда көбүнчө лексикалык жана грамматикалык ыкманын кеңири колдонулушунан улам, көптөгөн студенттер аудио материалдарды которууда кыйынчылыктарга дуушар болушат. Бул кыйынчылык, биринчи кезекте, англис тилинин өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу. Англис тилиндеги сөздөрдүн айтылыш өзгөчөлүктөрү жана омофондордун болушу да кыйынчылык жаратат. Ошондуктан, студенттер жазуу жүзүндөгү котормо көндүмдөрүн өздөштүргөн болсо да, оозеки тилди которууда кыйынчылыктарга туш болушат.

Англис тилиндеги маалыматтык тексттердин өзгөчөлүгү — көптөгөн сөз айкаштарынын консервативдүү курамда тургандыгында жана заттык түрмөктүн кеңири колдонулушунда. Мисалы: *...machinery capable of clearing rubble off the main roads* [4] («…негизги жолдорду урандылардан тазалоого жөндөмдүү техника»). Бул мисалда *capable of clearing rubble off the main roads* сөз айкашы *machinery* зат атоочунан кийин келген квалификатор болуп эсептелет. Маалыматтык тексттерди англис тилинен кыргыз тилине которууда идиомаларды, метафораларды ж.б. стилистикалык каражаттарды эске албаганда да, биринчи кезекте англис тилиндеги сүйлөмдөрдүн курулушундагы сөздөрдүн орун тартибин билүү талап кылынат.

Котормочу-студенттердин котормочулук көндүмдөрүн калыптандырууда коммуникативдик-котормо ыкмасын колдонуу маалыматтык тексттердин материалдарын блокторго бөлүүгө мүмкүндүк берет. Биринчи этапта мугалим студенттерди берилген теманын мазмуну жана реалдуулуктары менен тааныштыра алат, ал эми фразеологиялык бирдиктер кездешсе, аларды чечмелеп, колдонулушуна мисалдарды келтирет. Эгер маалыматтык тексттин мазмунуна ылайык видео материал бар болсо, аны дагы көрсөтө алат. Экинчи этап теориялык негизди өздөштүрүүнү, анын ичинде зарыл болгон лексиканы жана грамматиканы изилдөөнү камтыйт. Бул этапта мугалим грамматика-котормо ыкмасына кайрыла алат. Үчүнчү этап алынган билимди практика жүзүндө колдонууну жана бекемдөөнү камтыйт. Бул жазуу жүзүндөгү текстти которууну жана андан кийин оозеки сүйлөөнү айкалыштырган көнүгүүлөр же ар кандай чыгармачыл тапшырмалар болушу мүмкүн.

Котормо лингвистикалык ишмердүүлүктүн өзгөчө түрү болгондуктан, коомубуздун социалдык өнүгүшү котормочуларды квалификациялуу даярдоону талап кылып келет. Натыйжада, Жусуп Баласагын атындагы КУУнун Кыргыз филологиясы факультетинде Түркология жана котормо таануу бөлүмү ачылган. Бул процесс салыштырмалуу жакында эле башталгандыктан, котормочуларды даярдоо системасында белгилүү бир көйгөйлөр жана карама-каршылыктар бар. Эң маанилүү маселелердин бири — тилчилерди жана котормочуларды лингвистикалык жактан окутуунун өзгөчөлүктөрү болуп эсептелет. Андан тышкары, билим берүү системалары тынымсыз өнүгүп жана өркүндөп жаткандыктан, эмгек рыногундагы жумуш берүүчүлөрдүн жаңы талаптарына жооп берген котормочуларды даярдоонун жаңы ыкмаларын иштеп чыгуу зарылдыгы келип чыгууда. Айрымдар котормочулардын тилдик даярдыгы башка тилчилердикинен айырмаланбашы керек деп эсептешет. Бул бир беткей көз караш болуп калат, анткени жалаң гана теорияга басым жасоо котормочуларды кесипке даярдоодо кемчиликтерге алып келиши мүмкүн. Котормочу-студенттерди окутууда теориялык билимдин өзгөчө маанисин танууга болбойт, анткени тилди жогорку деңгээлде билүү котормодо зарыл болгон тилдик ченемдерди туура сактоого мүмкүндүк берет.

Азыркы изилдөөлөрдө маданий парадигманын алкагында чет тилдерди окутуунун методдорун заманбап технологияларга ылайык иштеп чыгууга өзгөчө көңүл бурулат. Глобалдык байланыштардын өнүгүшүндө чет тилдер маанилүү роль ойнойт. Бул маселе илимдин жалпы антропологиялык багыты,

маданияттар аралык өз ара түшүнүшүү жана глобалдык байланыштарды өнүктүрүү милдеттери менен тыгыз байланышта [5].

Котормо жаатында жана аны окутууда жаңы методдорду колдонууга болгон талап күчөп жатат. Студенттерди окутууда коммуникативдик ыкма менен катар коммуникативдик-функционалдык метод да колдонулат. Бул методдун теориялык негиздери XX кылымдын экинчи жарымында иштелип чыккан. Текстке биринчи кезекте тилдик бирдик катары мамиле кылган лингвистикалык ыкмадан айырмаланып, коммуникативдик-функционалдык методдо текст белгилүү бир коммуникативдик максатка жетүүнүн каражаты катары каралат. В. В. Сдобников белгилегендей, бул метод тилдер аралык жана маданияттар аралык баарлашууга негизделет. Мында түпнуска тексттин автору, кормонун адресаты жана кормочу коммуникативдик процесстин катышуучулары катары каралат [6]. Башкача айтканда, ар бир котормо белгилүү бир коммуникативдик кырдаалда ишке ашырылат. Ошондуктан бул ыкмада текстти которууда анын коммуникативдик максатын жана кырдаалын эске алуу маанилүү.

Ушуга таянып, келечектеги адистер үчүн тилди окутуу системасын иштеп чыгуу зарылдыгы келип чыгууда. Кормочу-студенттерди окутууда аларды даярдоонун учурдагы жана мурунку системасын сын көз караш менен кайра баалоо зарыл. «Чет тили» (англис тили) практикалык курсунун алкагында кормочуларды даярдоо коммуникативдик кырдаалды талдоо көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жана бул талдоонун жыйынтыктарына негизделген котормо стратегиясын иштеп чыгууга багытталышы керек. Макалабыз котормо теориясы жана аны окутуу ыкмалары үчүн практикалык мааниге ээ болот деп үмүттөнөбүз.

Кормочуларды даярдоодо коммуникативдик метод грамматикалык эрежелерди гана жаттап алууга эмес, тилдик тоскоолдуктарды жеңүүгө жана практикалык кырдаалдарда тилди колдонуу аркылуу реалдуу баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган. Ал оозеки баарлашууга жана угуп түшүнүүгө басым жасоо менен диалог жүргүзүү жана пикир алмашуу жөндөмүн өнүктүрөт, ошондой эле студенттерди котормо максаттарына жетүү үчүн тилди курал катары колдонууга үйрөтөт.

Бул макалада биз келечектеги кормочу-студенттерди окутууда коммуникативдик методдун өзгөчөлүктөрүнө токтолуп, студенттерди кормочулук адистикке даярдоодогу көйгөйлөрдү карап чыгабыз. Биринчи курстан баштап окуу процессине кесиптик лингвистикалык дисциплиналар милдеттүү түрдө киргизилген. Кормочу адистерди даярдоодо котормо кесибинин өзгөчөлүктөрүн эске алган методикалык материалдарды иштеп чыгуу зарылдыгы бар. Негизинен, биз кормочу-студенттерди адистикке даярдоодо алардын лингвистикалык компетенттүүлүгүн калыптандырууда коммуникативдик методдун натыйжалуулугун талкуулайбыз. Биздин изилдөөнүн теориялык мааниси кормочулардын лингвистикалык даярдыгы жана аны уюштуруу процесси жөнүндө маалыматтарды жалпылоодо, ошондой эле аны жакшыртуу боюнча сунуштарды иштеп чыгууда турат. Бул иштин практикалык баалуулугу «Чет тили» (англис тили) практикалык курсунун алкагында кормочу-студенттердин лингвистикалык даярдыгын жакшыртуу максатында коммуникативдик методду колдонуу боюнча практикалык сунуштарды иштеп чыгууга багытталган.

Коммуникативдик методдун алкагында кормочу-студенттерди окутууда алардын лингвистикалык даярдыгын изилдөө актуалдуу илимий маселе катары таанылат. Учурда бул мамиленин алкагында кормочулар үчүн лингвистикалык окутуу программасын иштеп чыгууга багытталган бирдиктүү методологиялык негиз жок.

Белгилей кетүүчү нерсе, котормо жана котормо таануу адистиги боюнча окуган биринчи жана экинчи курстун студенттерин, ошондой эле чет тилдерди жана маданияттар аралык байланышты окутуунун теориясы жана методикасы адистиги боюнча билим алган студенттерди бир эле окуу программасынын негизинде окутуу билим берүү мекемелеринде калыптанып калгандыгы да айтылып келет.

Кормочуларды даярдоо жана окутуу маселеси көптөгөн чет элдик окумуштуулардын эмгектеринде ар тараптан изилденген. Ж. Арнольд [13] тил үйрөнүүгө таасир этүүчү факторлорду изилдесе, П. Ур [14] синхрондук которуунун көйгөйлөрүн жана аны окутуунун практикалык

ыкмаларын караган. М. Л. Каррио Пастор менен Нолан англис тилин котормо аркылуу үйрөтүүнүн практикалык жолдорун талкуулашкан. И. К. Ричардс жана Т. С. Роджерс котормочулардын тилдик даярдыгында колдонулуучу ыкмалар менен методдорду изилдешкен [7]. Л. Виссон котормочуларды даярдоого карата методологиялык көз карашын сунуштаган [9]. К. Норд жана Ф. Почхакер котормону максатка багытталган иш-аракет катары функционалдык мамиленин негизинде карашса, Д. Ли азыркы социалдык муктаждыктарга жооп берген кесипкөй котормочуларды даярдоо маселесин изилдеген [8].

Филолог, мугалим, котормочу С. А. Королькова мындай деп белгилейт: «Тилди (эне тили же чет тили) түшүнүү кесиптик ишмердүүлүктү жүргүзүүгө мүмкүндүк берген жумушчу курал сыяктуу эле зарыл. Ошондуктан, тилдик дисциплиналардын негизги максаты — сүйлөө компетенттүүлүгүн жогорулатуу, тактап айтканда, кесиптик жактан маанилүү коммуникативдик кырдаалдарда текст түзүү конвенцияларын изилдөө жана өздөштүрүү» [10].

Бул келечектеги котормочуларды даярдоодо өзгөчө маанилүү ролду ойнойт. Андан тышкары, котормо таануу мугалимдери менен лингвистикалык дисциплиналардын мугалимдеринин ортосундагы үзгүлтүксүз өз ара аракеттенүү аркылуу тилдик дисциплиналар блогун кесиптик котормо дисциплиналарынын блогу менен интеграциялоо зарыл экендиги көрүнүп турат.

Е. Р. Поршнева: «Тил окутуу келечектеги кесиптин талаптарына жооп бербейт», — деп белгилейт. Башкача айтканда, лингвистикалык дисциплиналарды окутуу келечектеги кесиптик ишмердүүлүктү эске албастан, ар кандай профилдер үчүн универсалдуу мүнөздө жүргүзүлүп жаткандыгын көрсөтөт. Ошондой эле, автордун айтымында, лингвистикалык билим берүү котормочулардын лингвистикалык даярдыгынын түзүмүндө өзгөчө орунду ээлеши керек. Бирок учурда базалык лингвистикалык цикл адистештирилген котормо дисциплиналарынын циклине караганда бир топ аз өнүккөндүгүн автор белгилейт [11].

Коммуникативдик методдун принциптери орус тилчиси жана методисти Е. И. Пассовдун эмгектеринде чагылдырылган. 1985-жылы ал коммуникативдик методдун беш принцибин, атап айтканда, вербалдык ой жүгүртүү ишмердүүлүгү, жекелик (индивидуализация), функционалдуулук, кырдаалдуулук жана жаңылык принциптерин иштеп чыккан. Бул принциптер коммуникативдик методду колдонууда маанилүү орунду ээлейт. Коммуникативдик методдун принциптерин котормочу-студенттерди окутууда колдонуу жагынан карап көрөлү. Бул теорияны Е. И. Пассовдун «Чет тилин окутуунун коммуникативдик методу» [12] эмгегине ылайык талдап көрөлү.

1. Вербалдык ой жүгүртүү ишмердүүлүгүнүн принциби сүйлөөнү үйрөтүүнүн негизги каражаты сүйлөө практикасы болушу керектигин; сабак сүйлөөгө негизделиши керектигин; көнүгүүлөр вербалдык болушу керектигин; ал эми сабакта вербалдык ой жүгүртүү жана коммуникативдик иш-аракеттер уюштурулушу керектигин болжолдойт. Бул принципти мугалимдер котормочу-студенттер үчүн сабактарды уюштурууда эске алышы керек. Келечектеги котормочулар коомчул, максатка багытталган, демилгелүү жана өз максаттарына жетүүдө туруктуу болушу керек.
2. Жекелик (индивидуализация) принциби мугалимдин студенттерге жана алардын жеке жашоосуна кызыгуусунун зарылдыгына негизделген. Жекелештирүү чет тили боюнча билим берүү процессинин негизи, студенттин мотивациясынын негизи жана чет тилин жекече үйрөнүүнүн каражаты боло алат. Бул принципти эске алуу студенттердин чет тилине болгон кызыгуусун өнүктүрүүгө жана өзүн-өзү актуалдаштыруунун каражаты катары чет тилинде өз ойлорун жана сезимдерин билдирүүнү үйрөнүүгө мүмкүндүк берет.
3. Функционалдуулук принциби сүйлөө материалы анын функционалдуулугун эске алуу менен тандалып алынышы, иштелип чыгышы жана моделдештирилиши керектигин болжолдойт. Тил жана сүйлөө материалы ишкердик баарлашуунун негизги лексикалык жана семантикалык тармактарын эске алуу менен чектелиши керек, мында ар бир тема келечектеги кесиптик ишмердүүлүк үчүн маанилүү ресурс болот. Студенттердин өз алдынча ишинин үлүшүнүн өсүшүн эске алуу менен, алардын келечектеги ишинде пайдалуу боло турган тилдик билим берүүнүн мазмунуна гана көңүл буруу зарыл.

4. Кырдаалга негизделген принцип окуунун, ошондой эле материалды тандоонун жана уюштуруунун негизи кырдаал экенин билдирет. Тил жана сүйлөө материалы студенттерге белгилүү бир кырдаалдын алкагында берилиши керек; бул тил көндүмдөрүн жана оозеки сүйлөө жөндөмдөрүн өнүктүрүү үчүн зарыл шарт болуп саналат. Чет тилин «чыныгы баарлашуу шарттарына мүмкүн болушунча жакын» үйрөнүү үчүн тиешелүү шарттарды түзүү зарыл экени белгилүү. Ошондуктан котормочу-студенттерге чет тилинде баарлашууну үйрөтүү үчүн кесиптик жактан маанилүү кырдаалдарды кылдаттык менен тандоо зарыл.

5. Жаңылык принциби ийкемдүү көндүмдөрдү өздөштүрүүнүн, көндүмдөрдүн динамизмин өнүктүрүүнүн, жаңылык менен эс тутумдун жана ой жүгүртүүнүн өз ара байланышын камсыз кылуунун, кызыгууну жана өндүрүмдүүлүктү өнүктүрүүнүн негизи катары кызмат кылат. Е. И. Пассов тарабынан сүрөттөлгөн бардык жоболор котормочу адистиги боюнча окуган студенттер үчүн чет тили сабактарында эске алынышы керек, айрыкча:

а) талкуулана турган көйгөйлөрдүн жана окутуунун мазмунунун жаңылыгы;

б) сүйлөө өнөктөштөрүнүн алмашуусу;

в) сабактардын ар кандай формаларын — долбоордук сабактарды, презентация сабактарын, экскурсия сабактарын, кино сабактарын, талкуу сабактарын ж.б. колдонуу;

г) иштин ар кандай формаларын, ыкмаларын жана түрлөрүн колдонуу;

д) иллюстрациялык көрсөтмө куралдардын жана техникалык окутуу каражаттарынын ар түрдүүлүгү.

Котормочу-студенттерди окутуу үчүн тилдик материалдарды тандоодо чет тилин окутуунун коммуникативдик методунун алкагында Е. И. Пассов тарабынан сунушталган принциптер менен катар окутуунун кесипке багытталган принциптерин да эске алуу маанилүү. Чет тилин окутуу бир катар шарттар аткарылганда натыйжалуу болот: котормочу-студенттердин жеке жана жаш өзгөчөлүктөрү эске алынса; окутуунун мазмуну кесиптик багытта уюштурулса; окутуу методдору анын максатына шайкеш келсе; комплекстүү мотивация принциби эске алынса; чет тилинин өнүктүрүүчү, билим берүүчү жана жалпы билим берүүчү мүмкүнчүлүктөрү колдонулса; студенттер сүйлөө ишмердүүлүгүнүн төрт түрү боюнча үзгүлтүксүз чет тилдик иш-аракеттерге катышса; чет тилине терең аралашуу университеттеги сабактардын алкагында гана эмес, сабактан тышкаркы убакта да — кинолорду көрүү жана адабияттарды окуу аркылуу жүргүзүлсө; котормочу-студенттерди окутууда коммуникативдик методду колдонууда келип чыгышы мүмкүн болгон коммуникативдик кыйынчылыктарды жеңүү үчүн чет тилинде сүйлөө көндүмдөрүн калыптандырууга көңүл бурулса.

Коммуникативдик метод, аталышынан көрүнүп тургандай, баарлашууга өзгөчө көңүл бурат. Тилди окутуунун төрт негизги багытынын (окуу, жазуу, сүйлөө жана угуу) ичинен акыркы экөөсүнө көбүрөөк көңүл бурулат. Сабактарда өзгөчө татаал синтаксистик конструкцияларга же татаал лексикага басым жасалбайт. Сабаттуу адамдын оозеки кеби жазуу кебинен бир топ айырмаланат.

Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде коммуникативдик метод колдонулат. Англис тилин окутууда бул ыкма көбүнчө «Оксфорд» же «Кембридж» ыкмасы деп аталат. «Оксфорд» жана «Кембридж» ыкмалары — бул тилди жөн гана теория катары жаттатпастан, аны реалдуу жашоодо баарлашуу куралы катары колдонууга үйрөткөн коммуникативдик методиканын практикадагы көрүнүшү. Чынында эле, азыр англис (кыргыз) тилин гана эмес, башка тилдерди окутууда да колдонулуп жаткан бул ыкманын негиздери алдыңкы британ университеттеринин лингвистика профессорлору жана психологдору тарабынан биргелешип иштелип чыккан. *Headway* жана *New Cambridge English Course* сыяктуу популярдуу курстар коммуникативдик ыкмага негизделген.

Коммуникативдик методдун маңызы эмнеден турат жана аны колдонгон мугалимдердин кесиптик даярдыгы кандай болушу керек? Кыскача айтканда, британдык методисттер тарабынан иштелип чыккан окутуу ыкмалары бир катар айырмалоочу өзгөчөлүктөргө ээ. Алардын көпчүлүгү салттуу жана заманбап окутуу методдорун интеграциялоонун негизинде иштелип чыккан. Жаш курагы боюнча дифференциациялоо жана көп деңгээлдүү мамиле инсандын өнүгүүсүнө мүмкүнчүлүк түзүп,

анын дүйнө таанымына, баалуулуктар системасына, өзүн-өзү аныктоосуна жана ой жүгүртүү жөндөмүнө таасир этет. Жөнөкөй сөз менен айтканда, учурда кеңири колдонулуп жаткан жекече мамиле маанилүү орунду ээлейт. Британдык методдор төрт тилдик көндүмдү өнүктүрүүгө багытталган: окуу, жазуу, сүйлөө жана угуу. Аудио, видео жана интерактивдүү ресурстарды колдонууга олуттуу басым жасалат. Окутуунун ар кандай методдорунун, анын ичинде тилдик технологияларды колдонуунун аркасында британдык курстар заманбап ишкердик чөйрөдө зарыл болгон көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жардам берет (баяндама жасоо, презентация өткөрүү, кат алышуу ж.б.).

Британдык окутуу методдорунун негизги артыкчылыктарынын бири — аутенттүү материалдардын колдонулушу. Мындай курстарда эне тилинде сүйлөөчүлөр колдонгон түп нускадагы материалдарга басым жасалат. Ошондой эле тилдин маданий жана стилистикалык өзгөчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бурулат. Кырдаалдык окутууда реалдуу турмушта кездешүүчү мисалдардын негизинде күнүмдүк баарлашууда колдонулуучу тил үйрөтүлөт. Муну менен катар окуу материалдары так жана ырааттуу түзүлөт.

Коммуникативдик метод жандуу, табигый өз ара аракеттенүү аркылуу негизги тилдик көндүмдөрдү (оозеки жана жазуу жүзүндөгү баарлашуу, грамматика, окуу жана угуп түшүнүү) бир эле учурда өнүктүрүүгө багытталган. Котормочу-студенттерди чет тилинде баарлашууга үйрөтүү — мугалимдин негизги максаттарынын бири. Чет тилинин сөздүк байлыгы, грамматикалык түзүлүштөрү жана туюнтмалары котормочу-студенттерге реалдуу, эмоционалдык жактан таасирдүү кырдаалдардын контекстинде берилет, бул изилденип жаткан материалды тез жана узак убакытка эстеп калууга көмөктөшөт. Коммуникативдик метод мугалим менен студенттин ортосундагы психологиялык тоскоолдукту азайтууга багытталган. Студенттер мугалим менен болгон мамиледе өздөрүн эркин сезип, өз ара аракеттенүүнү кызыктуу жана жагымдуу деп кабыл алганда, аларга чет тилинде сүйлөй баштоо оңой болот. Окутуудагы оюнга негизделген элементтер сабактарга жандуулук кошуп, позитивдүү эмоционалдык маанайды сактоого жана студенттердин мотивациясын жогорулатууга өбөлгө түзөт. Жуптарда, үч адамдан турган топтордо иштөө жана студенттерди кызыктырган темалар боюнча талкууларга катышуу — мунун баары мугалимге студенттердин жеке муктаждыктарын эске алууга, сабактарды чыгармачыл жана кызыктуу уюштурууга, ошол эле учурда студенттердин окуу процессин көзөмөлдөөгө мүмкүндүк берет.

Коммуникативдик окутуу методунда үйрөнүп жаткан тилге гана басым жасалышы керек. Чет тилин үйрөнүүнүн баштапкы этабында тил чөйрөсүнө аралашуу акырындык менен ишке ашат. Алгачкы сабактарда эне тилинде түшүндүрмөлөр берилип, андан кийин мугалим толугу менен чет тилинде окутууга өтөт.

Коммуникативдик методду колдонууда негизги методологиялык принциптерди эске алуу зарыл:

1. Коммуникативдик метод ар бир сабак үч этапка бөлүнөрүн болжолдойт: катышуу этабында талкуулоо үчүн тема сунушталат, изилдөө этабы жаңы материалды үйрөнүүгө багытталат, ал эми активдештирүү этабында студенттер үйрөнгөндөрүн бекемдөө үчүн тапшырмаларды аткарышат.
2. Мугалим коммуникативдик методду колдонгон сабактарда актуалдуу темалар боюнча оригиналдуу материалдарды жана кызыктуу заманбап окуу куралдарын колдонушу максатка ылайык.
3. Коммуникативдик методду колдонууда студенттер мугалимдин көзөмөлү астында материал менен топтордо же жуптарда иштешет.
4. Бардык грамматикалык материалдар контекстте үйрөнүлөт, анда студент белгилүү бир сөздүн жана грамматикалык түзүлүштүн кандайча колдонулуп жатканын контекст аркылуу түшүнөт.
5. Англис тилин окутуунун коммуникативдик методунда лексика жана грамматика белгиленген структураларды колдонуу менен киргизилет. Бул студенттердин туура жана эркин сүйлөөсүнө өбөлгө түзөт. Коммуникативдик ыкма оозеки сүйлөө, окуу жана угуп түшүнүү көндүмдөрүн өнүктүрөт.

Коммуникативдик методдун эң маанилүү принциптеринин бири — окуу процесси кызыктуу болушу керек.

Материалдар. Изилдөөнүн материалдары катары котормочу-студенттердин кесиптик көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган төмөнкү тексттер, аудио-видео материалдар жана практикалык тапшырмалар колдонулду:

1. Туризм жана маданият боюнча тексттер:

– «Кыргызстандын жети табигый керемети» (англисче-кыргызча);

– Кыргызстандын туризмине жана маданиятына байланыштуу маалыматтык тексттер.

2. Медиа жана заманбап коммуникация боюнча материалдар:

– технология, спорт, маданият жана билим берүү темаларындагы кыска жаңылык материалдары (EN/KG/TR);

– интервью жана подкасттардан үзүндүлөрдү которуу;

– социалдык медиа үчүн посторду жана пресс-релиздерди жазуу.

3. Практикалык долбоордук тапшырмалар:

– субтитр жазуу долбоору: Кыргызстандын туризмине арналган 1–2 мүнөттүк видеого англис тилинде субтитр жазуу;

– промо-буклет долбоору: «Visit Osh», «Discover Issyk-Kul» темаларында англис тилиндеги маалыматтык буклеттерди түзүү жана которуу.

4. Көп тилдүү меню долбоору:

– кафенин менюсун кыргыз, англис жана түрк тилдерине которуу.

5. Бизнес жана ишкердик тексттери:

– туристтик компаниянын коммерциялык сунушу (offer);

– Кыргызстандагы IT-стартаптар тууралуу англис тилиндеги аналитикалык тексттер;

– кат алышуу жана бизнес каттары менен иштөө.

6. Маданий-этнографиялык тексттер:

– кыргыз элинин улуттук каада-салттары тууралуу тексттер;

– «Nomad Games» тууралуу англис тилиндеги макала.

7. Аудио-видео материалдар:

– TEDx баяндамаларынан үзүндүлөр;

– маданий-тарыхый видеолордогу маалыматтык тексттер;

– туристтик гиддердин аудио баяндары.

8. Котормонун өзгөчө түрлөрү боюнча тапшырмалар:

– жарнамалык тексттерди адаптациялоо (transcreation);

– *Terms & Conditions* түрүндөгү кыска юридикалык тексттерди которуу;

– кино трейлерине кыска аннотация түзүү.

9. Студенттик презентациялар үчүн материалдар:

– «Кыргызстандын экспорттук потенциалы»;

– «Кыргыз-түрк маданий байланыштары»;

– «Digital Kyrgyzstan: санариптик өнүгүү».

Изилдөө методдору. Күтүлүүчү натыйжа: котормочу-студенттер реалдуу коммуникацияны түшүнүп, оозеки жана жазуу котормо процессине даяр болушат.

1. Коммуникативдик метод (Communicative Language Teaching — CLT). Студент тилди теория катары гана эмес, баарлашуунун активдүү куралы катары колдонот.

Колдонуу формалары: диалог жана ролдук оюндар; топтук жана жуптук иш; реалдуу кырдаалдарды моделдөө (real-life simulation); презентация; маек; талкуу; сүйлөө жана угуп түшүнүү көндүмдөрүн өз ара айкалыштыруу.

2. Долбоордук метод (Project-Based Learning — PBL). Студент белгилүү бир практикалык продуктуну (субтитр, буклет, презентация, жарнамалык текст) даярдап чыгат.

Колдонуу этаптары: маселени коюу; маалымат издөө; топтук же жеке иштөө; продуктуну даярдоо; жыйынтыктоо; коргоо.

3. Байкоо методу (Observation Method). Бул метод студенттердин активдүүлүгүнө, өз алдынча сүйлөөсүнө жана топто иштөө жөндөмүнө байкоо жүргүзүүгө багытталган.

Колдонуу формалары: сабактагы жүрүм-турумун протокол аркылуу каттоо; топтук иштеги ролдорду бөлүштүрүү; сүйлөө динамикасын баалоо.

4. Анкета жана сурамжылоо методу (Survey / Questionnaire Method). Бул метод колдонулган окутуу методдорунун студенттерге тийгизген таасирин, алар кездешкен кыйынчылыктарды жана мотивациясын аныктоого багытталган. Долбоор аяктагандан кийин студенттерге баалоо үчүн анкета жүргүзүлөт. СӨИ (Студенттин өз алдынча иши) тапшырмаларынан кийин студенттердин пикири чогултулат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары. Педагогикалык экспериментке жалпысынан Түркология жана котормо таануу бөлүмүнүн 46 студенти катышты (эксперименттик топ — 23, байкоочу топ — 23 студент). 2025-жылдын сентябрь–октябрь айларында, 8 жуманын ичинде, I модулдун жыйынтыгы боюнча төмөнкү натыйжалар алынды:

1. Сүйлөө компетенциясы: I модулдагы өз алдынча иштин жыйынтыгы боюнча жаңы ыкма колдонулган эксперименттик топтогу студенттердин баарлашуу активдүүлүгү 40%га өскөн. Ал эми салттуу ыкма менен окуган байкоочу топто бул көрсөткүч 20%ды гана түзгөн.

2. Котормонун сапаты: Долбоордук тапшырмаларды аткаргандан кийин эксперименттик топтун котормолорунун лексикалык тактыгы жана стилдик жактан тууралыгы кескин жогорулаган. Сапаттуу (туура) котормо үлгүлөрүнүн көрсөткүчү баштапкы 27%дан эксперименттин соңунда 63%га чейин көбөйгөн.

3. Мотивация: Сурамжылоонун жыйынтыгы көрсөткөндөй, эксперименттик топтун студенттеринин 85%ы долбоордук метод колдонулган сабактарды «абдан кызыктуу» деп баалашкан. Студенттердин 90%ы реалдуу материалдар менен иштөө алардын кесипке болгон ишенимин күчөткөндүгүн белгилешкен.

4. Кесиптик компетенциялар: Топтук иште, презентация жасоодо жана видеоматериалдарга субтитр даярдоодо котормочу-студенттердин чыгармачылык жана заманбап технологиялык көндүмдөрү бир топ жакшыргандыгы аныкталды.

Педагогикалык эксперименттин соңунда студенттердин коммуникативдик жана долбоордук методдорго карата көз карашын аныктоо максатында 46 студенттин катышуусунда сурамжылоо жүргүзүлдү. Сурамжылоонун негизги максаты — котормочу-студенттерди окутууда коммуникативдик жана долбоордук методдорду колдонуунун натыйжалуулугун баалоо, студенттердин бул ыкмаларга карата кызыгуусун, сүйлөө жөндөмүнүн өсүшүн, кесиптик ишенимин жана өз ара кызматташуу деңгээлин аныктоо. Ошондой эле алынган жыйынтыктардын негизинде окутуу процессин андан ары жакшыртуу боюнча сунуштарды чогултуу болуп саналат.

Жабык суроолор боюнча сурамжылоонун пайыздык жыйынтыгы (жалпы саны — 46 студент):

– Кызыгуу жана мотивация: Студенттердин 85%ы (65% — өтө кызыктуу, 20% — кызыктуу) долбоордук ишти жактырышкан.

– Сүйлөө жана коммуникация: Сурамжылангандардын 90%ы (70% — кыйла, 20% — бир аз) коммуникативдик тапшырмалар сүйлөө жөндөмүн жакшырткандыгын белгилешкен.

– Кесиптик ишеним: Долбоордук метод студенттердин 80%ында котормо ишине болгон ишенимди толук, 15%ында бир аз арттырган.

– Кызматташуу: Топтук иштеги өз ара аракеттенүүнү катышуучулардын 75%ы жогору баалаган.

– Практикалык колдонуу: Студенттердин 85%ы сабакта алган билимин реалдуу жашоодо толук колдоно аларына ишеним билдиришкен.

Жыйынтык. Коммуникативдик методду долбоордук окутуу технологиясы менен айкалыштыруу котормочу-студенттерди даярдоодо жогорку натыйжа берет. Студенттер реалдуу кырдаалдарда колдонулуучу материалдар менен иштөө аркылуу практикалык тажрыйбага ээ болушат. Лексикалык-семантикалык тактык, сүйлөө компетенциясы жана топтук иштөө көндүмдөрү жогорулайт. Коммуникативдик методду колдонуу студенттердин мотивациясын, чыгармачылыгын

жана өз алдынча иштөө жөндөмүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Бүгүнкү күндө интерактивдүү окутуунун тез өнүгүшүнүн натыйжасында мугалимдер окутуунун ылайыктуу ыкмасын тандоо маселесине көбүрөөк туш болушууда. Окутуу барган сайын биргелешкен процесске айланып, мында мугалим белгилүү бир билимди өздөштүрүүгө жана студенттердин зарыл болгон компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүгө багытталган ар кандай иш-аракеттерди тандап алат. Ошондуктан англис тилиндеги маалыматтык тексттерди которууну окутууда коммуникативдик-котормо методун колдонуу заманбап билим берүү процессинин талаптарына жооп берет. Бул ыкманын көп функционалдуулугу жазуу жүзүндөгү котормо көндүмдөрүн гана эмес, студенттердин угуп түшүнүү, сүйлөө жана оозеки котормо көндүмдөрүн өнүктүрүүдө ар кандай аудио жана видео материалдарды колдонууга мүмкүндүк берет.

Колдонулган адабияттар

1. Самосенкова Т. В., Назаренко Т. Б., Воробьева К. С. Преимущества объединения коммуникативных и интенсивных методов в процессе обучения иностранных учащихся // Концепт. – 2014. – № 5. – ART 14121.
2. Банарцева А. В. Коммуникативный подход в обучении иностранному языку // Вестник Самарского государственного технического университета. Серия: Психолого-педагогические науки. – 2017. – Т. 14, № 1. – С. 22–29.
3. Алехина А. А. Выбор технологии процесса обучения иностранному языку при формировании кросскультурной компетентности обучающихся // Научно-исследовательские публикации. – 2014. – № 12 (16). – С. 17–22.
4. Грамматика английского языка: учеб. пособие / пер. с англ. М. Я. Блоха, А. В. Гольдман, Л. И. Кравцовой и др.; под общ. науч. ред. д-ра филол. наук, проф. М. Я. Блоха. – М.: Астрель: АСТ, 2008. – 703 с.
5. Лебедева М. В. Коммуникативная и межкультурная компетенция как неотъемлемые составляющие процесса обучения переводчика // Вестник Вятского государственного университета. – 2008. – Т. 3, № 3. – С. 110–112.
6. Sdobnikov V. V. In Defense of Communicative-Functional Approach to Translation // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2016. – Vol. 231. – P. 92–98. – DOI: 10.1016/j.sbspro.2016.09.076.
7. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 270 p.
8. Li D. Needs Assessment in Translation Teaching: Making Translator Training More Responsive to Social Needs // Babel. – 2001. – Vol. 46, No. 4. – P. 289–299. – DOI: 10.1075/babel.46.4.02li.
9. Виссон Л. О проблемах преподавания синхронного перевода на иностранные языки // Мосты: журнал переводчиков. – 2009. – № 2 (22). – С. 57–59.
10. Королькова С. А. К вопросу о языковой подготовке переводчиков // Мир образования – образование в мире. – 2013. – № 3 (51). – С. 101–108.
11. Поршнева Е. Р. Использование перевода в процессе языковой подготовки будущих переводчиков // Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н. А. Добролюбова. – 2015. – Вып. 29. – С. 136–149.
12. Пассов Е. И. Коммуникативный метод в обучении иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
13. Arnold J., ed. Affect in Language Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 346 p.
14. Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 375 p.

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Каразакова З.